

İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi
Maliye Araştırma Merkezi Konferansları
56. Seri / Yıl 2011-[2]

**ULUSLARARASI PARA FONU'NUN
KREDİLENDİRME MEKANİZMASI:
DÜŞÜK GELİRLİ ÜLKELERE
YÖNELİK BİR İNCELEME**

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Börke TUNALI

İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi
İktisat Bölümü

ÖZET

Uluslararası Para Fonu İkinci Dünya Savaş sonrasında, üyelerinin kısa vadeli ve geçici nitelikteki ödemeler dengesi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuştur. Fon'un temel fonksiyonlarından biri olan kredilendirme mekanizması günümüze kadar gelen süreçte ciddi değişimler geçirmiştir. Başlangıçta yalnız kısa vadeli finansman ihtiyaçlarına yönelik olarak fon sağlayan kredi imkânları, 1960'lı yılların başından itibaren orta ve uzun vadeli finansman ihtiyaçlarına yönelik olarak da fon sağlamaya başlamıştır. Bu çalışmada Uluslararası Para Fonu'nun kredilendirme mekanizması ve özellikle düşük gelirli ülkelere yönelik olarak tasarlanan imtiyazlı kredi imkânlarının gelişimi incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Para Fonu, Kredi İmkânları, Düşük Gelirli Ülkeler

THE CREDIT MECHANISM OF IMF: AN INVESTIGATION FOR LOW INCOME COUNTRIES

ABSTRACT

International Monetary Fund was founded on the purpose of fulfilling its members' short term and temporary balance of payments needs after the Second World War. Credit mechanism which is one of the basic functions of the Fund, has changed dramatically until today. Credit facilities that provided funds only for short term financing needs at first, have started to provide funds for medium and long term financing needs too by the 1960s. In this study, credit mechanism of International Monetary Fund and especially development of concessional credit facilities envisaged for low income countries are investigated.

Keywords: International Monetary Fund, Credit Facilities, Low Income Countries

GİRİŞ

Uluslararası ekonomik işlemlerinin kesintisiz bir şekilde devamını sağlamak üzere kurulan Uluslararası Para Fonu, faaliyetlerine başladığı 1947

yılından bugüne, Dünya ekonomisi ve üyelerinin ihtiyaçlarında meydana gelen gelişmeler çerçevesinde, yapısı ve fonksiyonları itibarıyla önemli değişimler geçirmiştir.

Fon'un temel fonksiyonlarından biri olan kredilendirme mekanizması başlangıçta yalnız kısa vadeli ve geçici nitelikteki ödemeler dengesi açıklarının finansmanına yönelik olarak tasarlanmışken, zaman içerisinde yapısal nedenlerden kaynaklanan orta ve uzun vadeli ödemeler dengesi açıklarına yönelik olarak da kaynak sağlamaya başlamıştır. Fon'a üye olan düşük gelirli ülke sayısındaki artışla birlikte ise; bu ülkelerin ekonomik koşullarını dikkate alan ve söz konusu ülkelerde fakirliği azaltma ve büyüme hedefine ulaşılmasını sağlayacak imtiyazlı kredi imkânları geliştirilmeye başlanmıştır.

Bu çalışmada Fon'un kredilendirme mekanizması ve özellikle düşük gelirli ülkelere yönelik kredi imkânları ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde kredilendirme mekanizmasının gelişimi açıklandıktan sonra, ikinci bölümde Fon ile düşük gelirli ülkeler arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Son bölümde ise; Fon'un düşük gelirli ülkelere yönelik kredi imkânlarında meydana gelen gelişmeler ayrıntılı bir şekilde incelenmekte ve söz konusu imkânlarda gerçekleştirilen reformlarla düşük gelirli ülkelerin fakirliği azaltma ve büyüme hedefine katkıda bulunulup bulunulmadığı değerlendirilmektedir.

1. Uluslararası Para Fonu'nun Kredilendirme Mekanizmasının Gelişimi

Uluslararası Para Fonu (IMF) İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, uluslararası ticaretin gelişimini engelleyen faktörleri ortadan kaldırmak ve bu alandaki finansal işlemlerin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak üzere kurulmuştur. Fon'un amaçlarını açıklayan Kurucu Anlaşma'nın Birinci Maddesi'nde; üye ülkelerde güven sağlamak üzere IMF'nin genel kaynaklarının geçici olarak söz konusu ülkelere sunulacağı ve böylece ülkelere, ulusal ya da uluslararası refahı olumsuz yönde etkileyecek önlemlere başvurmaksızın, ödemeler dengesi sorunlarını çözme fırsatı sağlanacağı belirtilmiştir (IMF, 2011: 2). Dolayısıyla Fon'un temel fonksiyonlarından biri, uluslararası finansal yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanan üyelerine kredi sağlamaktır.

IMF'nin finansal kaynaklarından yararlanabilmek için öncelikle, üye ülkenin Fon'a başvurması ve Fon'un da bu ülkenin kaynak talebini uygun

bulması gerekmektedir. Fon'a kredi talebiyle başvuran ülkenin finansman ihtiyacı; ödemeler dengesi ve uluslararası rezerv pozisyonu ile rezerv düzeyinde meydana gelen değişimler çerçevesinde değerlendirilmektedir (Bayraktutan-Barışık, 2007: 123).

Üye ülkelerin Fon'dan kotaları ile sınırlı olarak kullandıkları kaynaklar kredi dilimleri (credit tranches) olarak adlandırılmaktadır. Her üye ülke, kotasının %25'ine kadar olan kaynağı herhangi bir performans kriteri olmaksızın, yalnız ödemeler dengesi sorunlarını çözmek üzere çaba harcayacağını açıklamak suretiyle kullanabilmektedir. Üye ülkeler tarafından Fon kaynaklarından kotalarının %25'ine kadar gerçekleştirilen bu kullanımlar, ilk kredi dilimi (first credit tranches) olarak adlandırılmaktadır. Ülke kotasının %25'inin üzerinde gerçekleştirilen kullanımlar ise; üst kredi dilimi (upper credit tranches) olarak tanımlanmakta ve genellikle Stand-by ya da benzeri bir anlaşma çerçevesinde sağlanmaktadır (IMF, 2012a: 21).

IMF'nin kredi mekanizması genellikle, kullanılan kredi imkânına bağlı olarak belirlenen ve fon talep eden ülkenin ödemeler dengesi sorununu çözebilmesi için uygulamayı taahhüt ettiği belirli ekonomik politikalar ile önlemleri şart koşan anlaşmalar doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Söz konusu anlaşmalarda yer alan ekonomi politikaları IMF ile birlikte belirlenmekte ve çoğunlukla bir niyet mektubu (letter of intent) Fon'un Yürütme Kurulu'na sunulmaktadır. Yürütme Kurulu tarafından anlaşmanın onaylanmasının ardından, Fon kaynakları ülkenin ekonomik performansı doğrultusunda aşamalı olarak serbest bırakılmaktadır. Ekonomik açıdan güçlü ülkelerle yapılan anlaşmalarda, ülkenin performansı gözlemlenmeksizin Fon kaynaklarının tek defada kullanılması da mümkündür (IMF, 2012b: 1).

Fon'un ilk kurulduğu yıllarda kredilendirme mekanizmasının tek işlevi, ödemeler dengesi finansmanının sağlanması olmuştur. Bununla birlikte 1963 yılından itibaren, IMF üye ülkelere ödemeler dengesi sorunlarının nedenlerini ortadan kaldırmaya yönelik olarak ya da belirli ülke gruplarının ekonomik sorunlarını çözmek amacıyla da kredi vermeye başlamıştır (Boughton, 2001: 45). Dolayısıyla 1960'lı yılların başından itibaren günümüze kadar gelen süreçte, Fon'un kredi imkânları hem sayısal olarak artmış, hem de söz konusu imkânların sahip oldukları özellikler, Dünya ekonomisinde ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak değişmiştir. Şekil-1, Fon'un kurulduğu günden bugüne kadar uygulamaya koyduğu kredi imkânlarını kronolojik

olarak göstermektedir. Şekilde de görüldüğü gibi, IMF üyelerine başlangıçta yalnız Stand-by Anlaşmaları çerçevesinde kaynak sağlarken, zaman içinde yeni kredi imkânları geliştirmiş ve mevcut kredi imkânları içinde işlevini yitirenleri de uygulamadan kaldırmıştır. Şekilde dikkati çeken önemli bir nokta, Fon'un kredi imkânlarına ilişkin düzenlemelerinin 1990'lı yılların başından itibaren artmaya başlaması ve özellikle 2000'li yıllarda giderek yoğunlaşmasıdır. Bu durumun kısmen, küreselleşme ve dışa açılma süreciyle birlikte gelişmekte olan ülkelerin dış şoklar karşısındaki kırılganlıklarının artmasından, kısmen de gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının giderek açılmasından kaynaklandığı belirtilebilir.

Şekil-1'de yer alan kredi imkânlarını biraz daha ayrıntılı bir şekilde inceleyebilmek için, bu imkânları öncelikle; tüm ülkelere yönelik imkânlar ve yalnız düşük gelirli ülkelere yönelik imtiyazlı imkânlar şeklinde gruplandırabiliriz. Fon'un kurulduğu günden bugüne düşük gelirli ülkelere yönelik olarak uygulamaya koyduğu imtiyazlı kredi imkânları; Yapısal Uyum İmkânı, Artırılmış Yapısal Uyum İmkânı, Fakirliği Azaltma ve Büyüme İmkânı, Dış Şok İmkânı, Uzatılmış Kredi İmkânı, Stand-by Kredi İmkânı ve Hızlı Kredi İmkânı'ndan oluşmaktadır. Söz konusu imtiyazlı kredi imkânları üçüncü bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanacağından, burada ele alınmayacaktır. Fon'un tüm ülkelere yönelik kredi imkânları ise; uygulamadan kaldırılan imkânlar ve halen uygulamada olan imkânlar şeklinde iki ana grupta incelenebilir. Uygulamadan kaldırılan kredi imkânları sırasıyla; Telafi Edici Finansman İmkânı, Tampon Stok Finansman İmkânı, Petrol İmkânı, Doğal Afetlere Yönelik Acil Yardım, Sistemik Dönüşüm İmkânı, Çatışma Sonrasına Yönelik Acil Yardım, Ek Rezerv İmkânı, Koşullu Kredi Hattı ve Y2K İmkânı'dır. Halen uygulamada olan kredi imkânları ise; Stand-by Anlaşmaları, Uzatılmış Fon İmkânı, Esnek Kredi Hattı, İhtiyati Likidite Hattı ve Hızlı Finansman Aracı şeklinde sıralanmaktadır.

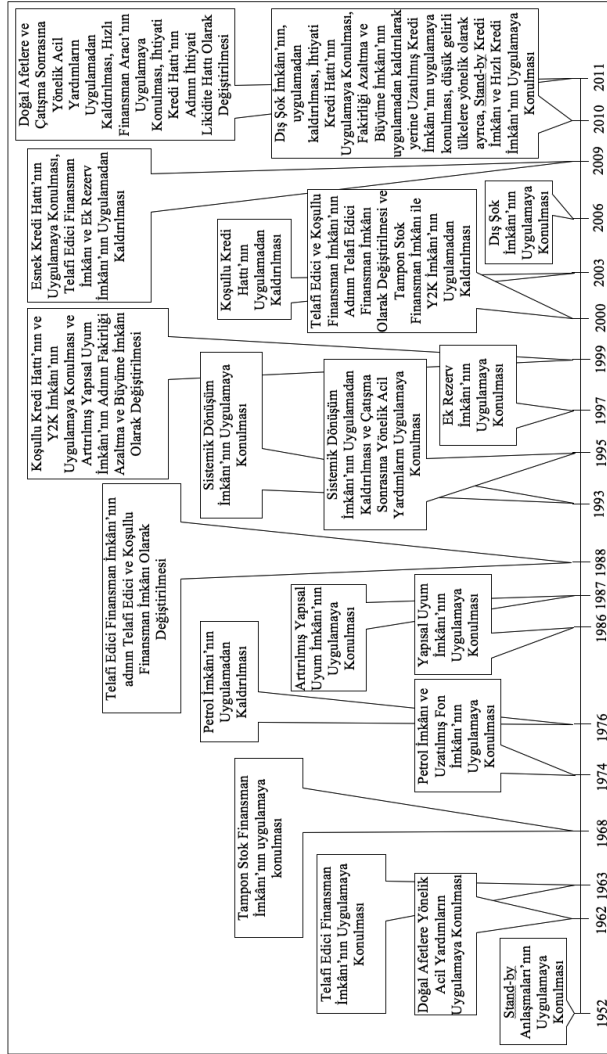
Günümüzde uygulamada bulunmayan ve Stand-by Anlaşmaları'ndan sonra geliştirilen ilk kredi imkânı, Telafi Edici Finansman İmkânı (Compensatory Financing Facility)'dir. 1963 yılında Stand-by Anlaşmaları'yla sağlanan kredileri desteklemek ve geçici ihracat açığıyla karşılaşan ülkelere fon sağlamak üzere uygulamaya konulan bu imkân, 1988 yılında Telafi Edici ve Koşullu Finansman İmkânı (Compensatory and Contingency Financing Facility) adını almış, 2000 yılında ise; tekrar Telafi Edici Finansman İmkânı

olarak adlandırılmıştır. Başlangıçta kredi kullanım koşulları oldukça hafif olan, ancak zaman içinde bu koşulların ağırlaştığı söz konusu imkân, 2009 yılında uygulamadan kaldırılmıştır (Bird, 2003: 231-234, Boughton, 2012: 225). 1968 yılında uygulamaya konulan Tampon Stok Finansman İmkânı (Buffer Stock Financing Facility) da, tıpkı Telafi Edici Finansman İmkânı gibi, ihracat gelirlerindeki istikrarsızlıklar nedeniyle ortaya çıkan fon ihtiyacını karşılamak üzere tasarlanmıştır. Bu imkân özellikle 1970'li yıllarda ticaret hadlerinin ilkel malların aleyhine dönmesiyle birlikte yapılmaya başlayan mal anlaşmalarına yönelik olarak finansman sağlamıştır. 1980'lerin başından itibaren önemini kaybetmeye başlayan Tampon Stok Finansman İmkânı, 2000 yılında uygulamadan kaldırılmıştır. 1970'li yıllarda Fon tarafından geliştirilen bir diğer imkân ise; petrol fiyatlarındaki hızlı yükselişler nedeniyle ortaya çıkan finansman ihtiyacını karşılamaya yönelik Petrol İmkânı (Oil Facility)'dir. Geçici bir önlem olarak tasarlanan bu imkân, 1976 yılında uygulamadan kaldırılmıştır (Bird, 2003: 232-234).

IMF'nin üye ülkelere yönelik olarak geliştirdiği ilk acil yardım imkânı, Doğal Afetlere Yönelik Acil Yardım İmkânı (Emergency Natural Disasters Assistance)'dir. Bu imkân, doğal afetler nedeniyle dış finansman ihtiyacıyla karşılaşan ülkelere hızlı bir biçimde kaynak aktarmak üzere tasarlanmıştır. Acil yardım imkânının kapsamı 1995 yılında, ülke içi sorunlar ya da uluslararası çatışmalar nedeniyle standart IMF programlarını uygulayamayacak olan ülkelere de fon sağlayacak şekilde genişletilmiş ve bu doğrultuda Çatışma Sonrasına Yönelik Acil Yardım İmkânı (Emergency Post-Conflict Assistance) uygulamaya konulmuştur. Tıpkı Doğal Afetlere Yönelik Acil Yardım İmkânı gibi, üye ülkelere hızlı bir biçimde kaynak aktarmak amacıyla oluşturulan bu imkân, özellikle ekonomik politikaların uygulanması için gerekli olan kurumsal kapasitelerin inşasına vurgu yapmıştır (IMF, 2007: 34,35). Doğal Afetlere Yönelik Acil Yardım İmkânı ve Çatışma Sonrasına Yönelik Acil Yardım İmkânı 2011 yılında uygulamadan kaldırılmış ve bu imkânların yerine Hızlı Finansman Aracı (Rapid Financing Instrument) uygulamaya konulmuştur (IMF, 2012a: 24).

1993 yılında uygulamaya konulan Sistemik Dönüşüm İmkânı (Systemic Transformation Facility) esas itibarıyla, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından piyasa temelli ekonomik sisteme geçmeye çalışan ülkelere geçici bir süre kaynak sağlamak üzere oluşturulmuş ve 1995 yılında da uygulamadan kaldırılmıştır (Bird, 2003: 233).

Şekil-1: Kuruluşundan Bugüne IMF Tarafından Geliştirilen Finansman İmkânları

Kaynak: G. Bird, "Restructuring IMF Lending Facilities", *The World Economy*, Volume: 26, Issue: 2, 2003, pp.231-234; J. M. Boughton, *Tearing Down Walls The International Monetary Fund 1990-1999*, US, IMF, 2012, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/history/2012/01.10.2012, pp.197-239>; IMF, *IMF Annual Report 2012*, 2012a, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2012/eng/pdf/ch3.pdf>, 17.10.2012, pp.20-26; IMF, *IMF Annual Report 2010*, 2010a, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2010/eng/pdf/ch4.pdf>, 20.10.2012, pp.43-49; IMF, *IMF Annual Report 2006*, 2006 (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2006/eng/pdf/file7.pdf>, 15.10.2012, p.74'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.

1990'lı yıllarda uygulamaya konulan bir diğer imkân olan Ek Rezerv İmkânı (Supplemental Reserve Facility) ise; sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesiyle birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde ani sermaye çıkışları nedeniyle ortaya çıkan finansal krizler karşısında, ülkelere kısa vadeli kaynak sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. 1997 yılında uygulanmaya başlayan bu imkân, 2009 yılında uygulamadan kaldırılmıştır (Boughton, 2012: 204-209).

1999 yılında tasarlanan iki imkândan biri olan Koşullu Kredi Hattı (Contingent Credit Line) temel olarak; güçlü ekonomik politikalar izleyen, ancak diğer ülkelerden kaynaklanan sorunlar nedeniyle finansal krizlerle karşılaşma olasılığı bulunan yükselen piyasa ekonomilerine fon sağlamak üzere oluşturulmuştur (Mussa, 2006: 441). Uygulamada karşılaşılan sorunlar nedeniyle hiçbir ülke tarafından kullanılmayan bu imkân, 2003 yılında uygulamadan kaldırılmıştır (Boughton, 2012: 213,214). 1999 yılında uygulamaya konulan bir diğer imkân olan Y2K İmkânı (Y2K Facility) ise; 2000 yılına girilmesiyle beraber elektronik sistemlerde yaşanabilecek sorunlar karşısında üye ülkelere kaynak sağlamak üzere oluşturulmuş, ancak hiçbir ülke tarafından kullanılmamıştır. Bu imkân 2000 yılında işlevini yitirmesi nedeniyle uygulamadan kaldırılmıştır (Boughton, 2012: 215,216).

IMF'nin tüm ülkelere yönelik olarak tasarladığı, ancak günümüzde uygulamada olmayan finansman imkânlarını inceledikten sonra, halen uygulamada olan finansman imkânlarını da kısaca açıklamamız yerinde olacaktır. Fon'un en eski finansman imkânı olan Stand-by Anlaşmaları (Stand-by Agreements), 1952 yılından beri üye ülkelere kısa vadeli ödemeler dengesi ihtiyaçlarına yönelik olarak kredi sağlamaktadır. 2008 Küresel Ekonomik Krizi'nin ardından 2009 yılında daha esnek hale getirilen bu imkânla, ülkelere 36 ayı aşmamak üzere 12-24 aylık periyotlar için, yıllık olarak kotalarının yüzde 200'ü, kümülatif olarak ise; kotalarının yüzde 600'ü kadar kaynak sağlanmaktadır. Stand-by Anlaşmaları çerçevesinde kullanılan kredilerin geri ödeme süresi, üç yıl üç ay ile beş yıl arasında değişmektedir (IMF, 2012c: 1,2).

IMF'nin halen uygulamada olan en eski finansman imkânlarından bir diğeri, Uzatılmış Finansman İmkânı (Extended Financing Facility)'dir. 1974 yılında uygulanmaya başlayan bu imkân, yapısal nedenlerden kaynaklanan uzun vadeli ödemeler dengesi ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulmuş-

tur. Üye ülkelerin yıllık olarak kotalarının yüzde 200'ü, kümülatif olarak ise; kotalarının yüzde 600'ü kadar fon kullanabildikleri bu imkândan yararlanma süresi maksimum dört yıldır. Uzatılmış Finansman İmkânı'ndan kullanılan kredilerin geri ödeme süresi ise; dört yıl üç ay ile on yıl arasında değişmektedir (IMF, 2012d:1,2).

2008 Küresel Ekonomik Krizi'nin ardından, IMF'nin finansman imkânlarına yönelik olarak gerçekleştirdiği reform çerçevesinde geliştirdiği araçlardan biri olan Esnek Kredi Hattı (Flexible Credit Line), güçlü ekonomik politikalara sahip olan, ancak diğer ülkelerden kaynaklanan sorunlar nedeniyle ortaya çıkabilecek olası bir krizi engellemek isteyen ülkeler için tasarlanmıştır. Yenilenebilir bir finansman imkânı olan Esnek Kredi Hattı, ülkelere ihtiyaç halinde bir ya da iki yıllık süreler için Fon kaynaklarına sınırsız olarak erişim olanağı sağlamaktadır. Esnek Kredi Hattı çerçevesinde gerçekleştirilen kredi kullanımlarının geri ödeme süresi, üç yıl üç ay ile beş yıl arasında değişmektedir (IMF, 2012e: 1).

Küresel Krizi takiben geliştirilen bir diğer finansman imkânı olan İhtiyati Likidite Hattı (Precautionary and Liquidity Line), İhtiyati Kredi Hattı (Precautionary Credit Line)'nin kapsamını geliştirerek onun yerine geçmiştir. İhtiyati Likidite Hattı tıpkı Esnek Kredi Hattı gibi, güçlü ekonomik politikalara sahip olan, ancak Esnek Kredi Hattı'nın koşullarını tam olarak sağlayamayan ülkelere sunulan bir imkândır. Bir ya da iki yıllık süreler için yararlanılabilen bu finansman imkânı, ilk yıl ülke kotasının yüzde 500'ü kadar, toplamda ise; kotanın yüzde 1000'i kadar krediye ulaşım imkânı sağlamaktadır. İhtiyati Likidite Hattı'nda kullanılan kredinin geri ödeme süresi, Esnek Kredi Hattı'nda olduğu gibi üç yıl üç ay ile beş yıl arasındadır (IMF, 2012a: 20,21; IMF, 2012f: 1,2).

Fon'un tüm ülkelere yönelik olarak halen uygulamakta olduğu son finansman imkânı, Hızlı Finansman Aracı (Rapid Financing Instrument)'dir. Acil Yardım İmkânı'nın yerine geçen bu araç; fiyat şokları, doğal afetler ve çatışma sonrası durumlar gibi acil finansmana ihtiyaç duyulan hallerde üye ülkelere kredi sağlamaktadır. Hızlı Finansman Aracı'ndan, yıllık olarak kotanın yüzde 50'si, kümülatif olarak ise; kotanın yüzde 100'ü oranında kaynak kullanılabilen, geri ödemeler ise; üç yıl üç ay ile beş yıl arasında gerçekleştirilmektedir (IMF, 2012g: 1).

2. Düşük Gelirli Ülkeler ve Uluslararası Para Fonu Arasındaki İlişkiler

Uluslararası Para Fonu kurulduğu ilk yıllarda, üye ülkelere yalnız acil ve çok kısa vadeli ödemeler dengesi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kredi vermeyi tercih etmiştir. Nitekim Dünya'nın en geri kalmış ülkelerinden Etopya'nın 1947 yılında IMF'den kredi talebinde bulunması kuşkuyla karşılanmış ve bu talep acil ve geçici nitelikte olmadığı gerekçesiyle Fon tarafından reddedilmiştir. 1960'lı ve 1970'li yıllarda düşük gelirli ülkelerin politik ve ekonomik açıdan bağımsızlıklarını kazanmaları ve Fon'a üye olmalarıyla birlikte, Fon'da söz konusu ülkelerin sorunlarına yönelik olarak bir takım özel imkânlar geliştirmeye başlamıştır. (Boughton, 2012: 632). Düşük gelirli ülkeler ile IMF arasındaki ilişkiler 1980'li yıllarda artmış, 2000'li yılların başından itibaren ise; Fon'un Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen Milenyum Zirvesi'nde Dünya liderleri tarafından kabul edilen Milenyum Gelişme Hedefleri (Millenium Development Goals)'ne¹ ulaşılmasına katkıda bulunacağını (IMF, 2012h: 1-3) açıklamasıyla beraber daha da yoğunlaşmıştır.

IMF'nin düşük gelirli ülkelere ilişkin sorumlulukları, her ne kadar kurum içinde ve kurum dışında bazı kesimler tarafından kabul edilmese de, Fon günümüzde düşük gelirli üyelerine karşı bir takım sorumlulukları olduğunu açık bir şekilde belirtmektedir (Lombardi, 2007a: 192). Fon'un düşük gelirli ülkelere yönelik temel fonksiyonları şöyle sıralanabilir (IMF, 2008c: 9)²:

- Makroekonomik istikrarı destekleyecek, ekonomik büyümeyi hızlandıracak ve uluslararası ekonomik entegrasyonu artıracak politika önerileri sunmak,
- Güçlü bir ekonomi yönetimi ve finansal istikrar için gerekli olan kapa-

¹ Millenyum Gelişme Hedefleri; aşırı fakirliğin ve açlığın ortadan kaldırılması, cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne ve çocuk sağlığının iyileştirilmesi, AIDS, Sıtma ve diğer hastalıklarla savaşılması ve çevrenin korunması gibi hedeflerden oluşmaktadır.

² IMF düşük gelirli ülkelere yönelik olarak belirtilen bu fonksiyonların yanı sıra, Dünya Bankası ve Afrika Gelişme Fonu ile birlikte söz konusu ülkelerin dış borçlarını sürdürülebilir düzeye getirebilmek amacıyla, Ağır Borç Yükü Altındaki Fakir Ülkeler Girişimi (Heavily Indebted Poor Countries Initiative) ve Çok Taraflı Borç Hafifletme Girişimi (Multilateral Debt Relief Initiative)'ne de katkı sağlamaktadır. Ancak bu uygulamalar Dünya Bankası ve Afrika Gelişme Fonu'yla birlikte gerçekleştirilen ortak faaliyetler olduğundan, burada ele alınmayacaktır.

- sitelerin ve kurumların oluşturulmasına yardımcı olmak ve
- İmtiyazlı kredi sağlamak.

IMF düşük gelirli ülkelere yönelik politika önerilerini tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi; Madde IV Gözetim Süreci'yle, söz konusu ülkelerle yapılan programlarla ya da ekonomik kapasitelerin ve kurumların oluşturulmasına yönelik teknik yardımlar aracılığıyla sunabilmektedir (IMF, 2008c: 16). Tüm bu araçların yanı sıra, Fon tarafından 2005 yılında geliştirilen Politika Destek Aracı (Policy Support Instrument) da, yalnız düşük gelirli ülkelere yönelik olarak politika önerisi sunulmasına olanak sağlamaktadır (IMF, 2012i: 1). Politika Destek Aracı esas itibarıyla, Fon'dan borç alınmaksızın, standart IMF programlarında sunulan para, maliye, bankacılık ve döviz kuruna yönelik politika önerilerinden yararlanılmasına ve uygulamaya konulan ekonomi politikalarının Fon tarafından onaylanması sonucunda, bu politikaların meşruiyetinin sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Taylor, 2006: 385). Politika Destek Aracı'ndan yararlanan ülkelerde uygulamaya konulan ekonomi politikaları altı ayda bir gözden geçirilmekte ve Fon tarafından gerçekleştirilen söz konusu gözden geçirmeler, ülkenin ekonomi politikalarının gücü hakkında, kreditorler başta olmak üzere uluslararası kamuoyuna önemli bilgiler sağlamaktadır (IMF, 2012i: 1,2).

Düşük gelirli ülkelerin ihtiyaç duydukları kurumsal ve beşeri kapasitelerin geliştirilmesine yönelik Fon desteği temel olarak, teknik yardımlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Fon'un teknik yardım faaliyetleri her ne kadar tüm üye ülkelere yönelik olsa da, bu faaliyetlerin hemen hemen üçte ikisi, düşük ve orta gelir grubundaki ülkeler için gerçekleştirilmektedir (IMF, 2012j: 1). Fon tarafından sunulan teknik yardımların diğer uluslararası ekonomik kurumlar tarafından gerçekleştirilen teknik yardımlardan en önemli farkı, Fon'un gözetim ve kredi faaliyetleriyle olan ilişkisidir. IMF üye ülkelerde gerçekleştirdiği gözetim ve kredi faaliyetlerinde bir takım politika önerilerinde bulunmakta ve söz konusu politika önerilerinin uygulanması teknik yardımlar aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir (IMF, 2008a). Makroekonomik politikalar, vergi politikaları, gelir ve harcama yönetimi, döviz kuru sistemleri, finansal istikrar ve ekonomik istatistikler gibi IMF'nin ana uzmanlık alanlarını kapsayan teknik yardımlar, özellikle düşük gelirli ülkelerde fakirliği azaltma ve büyüme programlarının uygulanmasında ihtiyaç duyulan kapasitelerin oluşturulması için kritik bir önem taşımaktadır (IMF, 2012j: 1,2).

IMF'nin düşük gelirli ülkelere yönelik olarak gerçekleştirdiği en önemli faaliyet hiç şüphesiz bu ülkelere sunulan imtiyazlı kredilerdir. Fon tarafından düşük gelirli ülkelere sağlanan imtiyazlı kredi imkânları bir sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde inceleneceğinden burada ele alınmayacaktır. IMF ile düşük gelirli ülkeler arasındaki ilişkilere yönelik açıklamalarımızı bitirmeden önce üzerinde durmamız gereken önemli bir nokta da, Fon'un bu ülkelere ilişkin faaliyetlerinin, uluslararası kamuoyuna söz konusu ülkelerin genel ekonomik yapısı ile ilgili önemli bilgiler sağlamasıdır. Aslında IMF gerçekleştirdiği gözetim faaliyetleriyle tüm üyelerine ilişkin bilgiler toplamakta ve bu bilgileri kamuoyuyla paylaşmaktadır. Bununla birlikte düşük gelirli ülkelerin ekonomik veri kaynaklarının ve bu verileri toplamak için ihtiyaç duydukları teknik ve kurumsal kapasitelerinin kısıtlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, IMF tarafından bu ülkelere yönelik olarak toplanan bilgilerin büyük bir önem taşıdığı açık hale gelmektedir. Düşük gelirli ülkelere fon aktarılmasına önemli katkılar yapan bağışçı ülkelerin hemen hemen tamamı da, yapacakları yardımları ülkeler arasında dağıtırlarken, Fon'un gözetim faaliyetlerinden sağlanan bilgilerden ciddi bir biçimde yararlandıklarını belirtmişlerdir (Lombardi, 2007b: 97,98). Dolayısıyla Fon tarafından düşük gelirli ülkelere yönelik olarak toplanan bilgiler, hem politika önerilerinin sunulması ve teknik yardımların sağlanmasında, hem de söz konusu ülkelere fon aktarımında kritik bir rol üstlenmektedir.

3. Uluslararası Para Fonu'nun Düşük Gelirli Ülkelere Yönelik İmtiyazlı Kredi Mekanizması

Uluslararası Para Fonu tarafından düşük gelirli ülkelere imtiyazlı kredi sağlanması, 1970'li yılların ortalarından itibaren gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu dönemde IMF'nin standart kredilerine uyguladığı faiz oranlarının düşük gelirli ülkeler açısından oldukça yüksek olması, söz konusu ülkelerin kaynak ihtiyacının karşılanabilmesi için alternatif araçların geliştirilmesine sebebiyet vermiştir. Fon'un sahip olduğu altın stokunun bir kısmının satılmasıyla birlikte elde edilen kaynaklar öncelikle 1975 yılında Petrol İmkânı altında bir sübvansiyon hesabının oluşturulmasına ve daha sonra da, düşük gelirli ülkelere 1977-1981 yılları arasında imtiyazlı kredi sunulmasını mümkün kılan Vakıf Fonu'nun kurulmasına yol açmıştır (Boughton, 2012: 634,635). 1986 yılında Vakıf Fonu aracılığıyla verilen kredilerin geri ödenmesiyle sağlanan kaynaklarla Yapısal Uyum İmkânı (Structural Adjustment

Facility)'nı oluşturan IMF, 1987 yılında Yapısal Uyum İmkânı'ndan kredi kullanan ülkelere sunulan reform önerilerinin uygulanmasını güçlendirmek amacıyla, Artırılmış Yapısal Uyum İmkânı (Enhanced Structural Adjustment Facility)'nı uygulamaya koymuştur (IMF, 2001: 118). Yapısal Uyum İmkânı ile Artırılmış Yapısal Uyum İmkânı arasındaki en önemli fark, Yapısal Uyum İmkânı'nın nispeten hafif koşullarla, ancak düşük miktarda kredi sağlaması, Artırılmış Yapısal Uyum İmkânı'nın ise; daha yüksek miktarda kredi sağlamakla birlikte daha ağır koşulları şart koşmasıdır. Düşük gelirli ülkeler 1994 yılına kadar hem Yapısal Uyum İmkânı, hem de Artırılmış Yapısal Uyum İmkânı'ndan yararlanmışlar, 1994 yılından itibaren ise; Fon'dan yalnız Artırılmış Yapısal Uyum İmkânı aracılığıyla imtiyazlı kredi elde edebilmişlerdir (Boughton, 2012: 632-641).

1990'lı yılların sonuna doğru Artırılmış Yapısal Uyum İmkânı ve bu imkândan kredi kullanılması sırasında uygulanacak politikaları açıklayan Politika Çerçeve Belgeleri (Policy Framework Papers)'nin etkinliğine yönelik olarak yapılan çalışmalar, Yapısal Uyum İmkânı destekli programlarda arzulanan başarıya ulaşamadığını belirterek, bu durumun nedenlerini şöyle sıralamışlardır (Independent Evaluation Office (IEO), 2004: 14):

- Programların ülkeler tarafından yeterince sahiplenilmemesi,
- Programların sosyal politika içeriğinin analitik ve ampirik temelden yoksun olması ve
- Büyüme ve sosyal refahın sağlanması için birbirinden farklı önerilerde bulunan politikaların seçiminde fayda-maliyet analizine yeterince önem verilmemesi.

Söz konusu eleştiriler çerçevesinde Fon ve Dünya Bankası 1999 yılında, Artırılmış Yapısal Uyum İmkânı destekli programlarda uygulanacak politikalara temel teşkil eden Politika Çerçeve Belgeleri yerine, daha geniş kapsamlı ve ülkelerin gelişme planlarını daha fazla dikkate alan Fakirliği Azaltma Stratejisi Belgeleri (Poverty Reduction Strategy Papers)'nin hazırlanması kararını almışlardır (Boughton, 2012: 644). Fakirliği Azaltma Stratejisi Belgeleri'nin Politika Çerçeve Belgeleri'nden farklı olarak; ülkedeki tüm kesimlerin geniş katılımıyla hazırlanacağı, özellikle fakirlere yarar sağlayacak sonuçlara odaklanacağı, fakirliğin çok boyutlu yapısını dikkate

alacak şekilde kapsamlı olacağı, IMF ile Dünya Bankası başta olmak üzere tüm ortakların katılımıyla gerçekleştirileceği ve uzun vadeli perspektifi göz önünde bulunduracağı öngörülmüştür (IEO, 2004: 15). Politika Çerçeve Belgeleri yerine Fakirliği Azaltma Stratejisi Belgeleri'nin hazırlanması kararının alınmasının hemen ardından, 1999 yılı Kasım ayında Artırılmış Yapısal Uyum İmkânı uygulamadan kaldırılmış ve yerine Fakirliği Azaltma ve Büyüme İmkânı (Poverty Reduction and Growth Facility) uygulamaya konulmuştur (Boughton, 2012: 646).

1999-2010 yılları arasında uygulamada kalan Fakirliği Azaltma ve Büyüme İmkânı'nda Artırılmış Yapısal Uyum İmkânı'ndan farklı olarak, kredi kullanımına temel teşkil eden politikaların ülke tarafından sahiplenilmesine büyük bir önem verilmiş, hazırlanan programlarda her ülkenin fakirliği azaltma ve büyüme öncelikleri dikkate alınmış ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesine odaklanılmıştır. Bu doğrultuda söz konusu imkândan yararlanan düşük gelirli ülkelerin makroekonomik göstergelerinde de önemli iyileşmeler yaşanmıştır (IMF, 2009a: 1,2).

1999 yılında uygulamaya konulan Fakirliği Azaltma ve Büyüme İmkânı'nın yanı sıra, IMF 2005 yılında düşük gelirli ülkelere yönelik yeni bir imtiyazlı kredi imkânı daha geliştirmiştir. Dış Şok İmkânı (Exogenous Shocks Facility) olarak adlandırılan bu imkân, dış şoklarla (doğal afetler, çatışmalar ve komşu ülkelerde yaşanan krizler gibi) karşılaşan düşük gelirli ülkelere finansal destek sağlamak üzere tasarlanmıştır. Dış Şok İmkânı, IMF ile Fakirliği Azaltma ve Büyüme İmkânı destekli herhangi bir programı bulunmayan düşük gelirli ülkelere, Çatışma Sonrası ve Doğal Afetlere Yönelik Acil Yardım İmkânları'na göre daha imtiyazlı koşullarda kredi sağlamıştır (IMF, 2006: 74). 2008 yılında gerçekleştirilen revizyonla hızlı erişim bileşeni ve yüksek erişim bileşeni olmak üzere iki alt bileşene ayrılan bu imkândan (IMF, 2008b), 2010 yılına kadar düşük gelirli ülkelere kredi sağlanmaya devam edilmiştir.

2008 yılında yaşanan Küresel Ekonomik Kriz, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi düşük gelirli ülkelere de çok ciddi ekonomik sorunlara yol açmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde Fon 2009 yılında, düşük gelirli ülkelere yönelik imtiyazlı kredi imkânlarını yeniden gözden geçirme kararı almıştır. Fon'un düşük gelirli ülkelere yönelik desteklerini daha esnek hale getirmek ve ülkelerin birbirinden farklılık gösteren ihtiyaçlarına daha uygun şekilde cevap

verebilmek üzere gerçekleştirdiği bu gözden geçirme sonucunda 2010 yılında, Fakirliği Azaltma ve Büyüme İmkânı ile Dış Şok İmkânı uygulamadan kaldırılarak; Uzatılmış Kredi İmkânı (Extended Credit Facility), Stand-by Kredi İmkânı (Stand-by Credit Facility) ve Hızlı Kredi İmkânı (Rapid Credit Facility) olmak üzere üç yeni imtiyazlı kredi aracı uygulamaya konulmuştur (IMF, 2012k: 5). Yapılan bu reformla birlikte esas itibarıyla, imtiyazlı kredi imkânlarında yer alan mevcut açıkların kapatılması amaçlanmıştır. Bu açıklar şöyle sıralanmaktadır (IMF, 2009b: 4,5):

- Esnek ve kısa vadeli finansman sağlayacak bir kredi imkânının bulunmaması,
- İhtiyati finansman ihtiyacını karşılayacak bir aracın olmaması ve
- Esnek ve acil finansman ihtiyacına yönelik bir imkânın bulunmaması

Gerçekleştirilen reform sonucunda uygulamaya konulan Stand-by Kredi İmkânı'yla, düşük gelirli ülkelerin hem kısa vadeli finansman ihtiyaçlarının, hem de ihtiyati finansman ihtiyaçlarının karşılanması öngörülmüştür. Hızlı Kredi İmkânı ise; acil finansman ihtiyaçlarına yönelik olarak tasarlanmıştır (IMF, 2009c: 7). Aslında reform öncesinde uygulamada yer alan Dış Şok İmkânı Hızlı Erişim Unsuru'da, düşük gelirli ülkelerin acil finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulmuştur. Ancak söz konusu imkân düşük gelirli ülkelere yalnız dış şoklar karşısında kredi sağlamış, içsel problemlerden kaynaklanan finansman ihtiyaçlarını ise; dikkate almamıştır (IMF, 2009b: 23). Bu doğrultuda Hızlı Kredi İmkânı'nın uygulamaya konulması, düşük gelirli ülkelerin içsel ve dışsal gelişmelerden kaynaklanan tüm acil finansman ihtiyaçlarının karşılanmasını mümkün kılmıştır.

2010 yılında uygulamaya konulan yeni kredi imkânları temel olarak, tıpkı Fakirliği Azaltma ve Büyüme İmkânı ile Dış Şok İmkânı gibi düşük gelirli ülkelerde fakirliğin azaltılması ve büyümenin sağlanmasını hedeflemektedirler. Bununla birlikte söz konusu imkânlar önceki imkânlardan; finansman süresi, uygulanacak ekonomik programın içeriği ve bu programdaki koşullar itibarıyla farklılaşmaktadırlar (IMF, 2009c: 6). Tablo-1 uygulamaya konulan bu yeni imkânların temel özelliklerini göstermektedir. Tablo incelendiğinde, Uzatılmış Kredi İmkânı'nın, orta ve uzun vadeli ödemeler dengesi ihtiyaçlarına yönelik olarak, Stand-by Kredi İmkânı'nın

ise; kısa vadeli ödemeler dengesi ihtiyaçlarına yönelik olarak tasarlandığı görülmektedir. Uzatılmış Kredi İmkânı cari ya da gelecekte ortaya çıkması muhtemel ödemeler dengesi ihtiyaçları için finansman sağlarken, Stand-by Kredi İmkânı bu durumların yanı sıra, potansiyel ödemeler dengesi açıkları için de kısa vadeli kredi sağlayabilmektedir. Hızlı Kredi İmkânı ise; cari ya da gelecekte ortaya çıkması muhtemel acil nitelikte ödemeler dengesi ihtiyaçlarına yönelik olarak fon sağlamaktadır. Uzatılmış Kredi İmkânı ve Stand-by Kredi İmkânı'nda, ülke otoritelerinin ödemeler dengesi sorunlarını çözecek politikaları uygulamaya yönelik bir taahhütlerinin olması ve söz konusu politikaları uygulayacak kapasitelere sahip bulunması gerekmektedir. Hızlı Kredi İmkânı'nda ise; böyle bir zorunluluk yoktur. Bununla birlikte Uzatılmış Kredi İmkânı ile Stand-by Kredi İmkânı'nda ülkeler kotalarının yüzde 100'ü ile yüzde 300'ü arasında kredi kullanabilirlerken, Hızlı Kredi İmkânı'nda en çok, kotaların yüzde 50'si ile yüzde 100'ü arasında kredi kullanılabilir.

Tablo-1: 2010 Reformu Sonrasında Fon Tarafından Düşük Gelirli Ülkelere Sunulan İmtiyazlı Kredi İmkânlarının Temel Özellikleri

Kredi İmkânı	Dış Denkleşme Süresi ve Ödemeler Dengesi İhtiyacı	Üst Kredi Limiti Standardı*	Ödemeler Dengesi İhtiyacının Büyüklüğü ve Özellikleri	Erişim	Diğer Özellikler
Uzatılmış Kredi İmkânı	Kronik ödemeler dengesi sorunu. İstikrarlı ve sürdürülebilir bir makro pozisyon sağlanması için ihtiyaç duyulan süre üç yıl ya da daha fazladır.	Gerekli.	Cari ya da üç yıllık bir süre içinde ortaya çıkması muhtemel ödemeler dengesi ihtiyacı söz konusudur. Kredi kullanımı için her zaman cari ödemeler dengesi ihtiyacına gerek yoktur.	Yıllık olarak kotaların %100'ü, kümülatif olarak kotaların %300'ü kadar kredi sağlanabilir.	Anlaşma üç ile beş yıllık bir süre için yapılmaktadır.
Stand-by Kredi İmkânı	İstikrarlı ve sürdürülebilir bir makro pozisyon sağlanması için ihtiyaç duyulan süre iki yıl ya da daha azdır.	Gerekli.	Cari, ortaya çıkması muhtemel ya da potansiyel kısa vadeli ödemeler dengesi ihtiyaçlarında bu imkândan yararlanılabilir. İhtiyacı kullanım mümkündür. Kredi kullanımı için cari ödemeler dengesi ihtiyacı bulunmalıdır.	Yıllık olarak kotaların %100'ü, kümülatif olarak kotaların %300'ü kadar kredi sağlanabilir.	Anlaşma bir ile iki yıllık bir süre için yapılmaktadır.

Hızlı Kredi İmkânı	Ödemeler dengesi sorunu kronik ya da kısa vadeli olabilir.	Üst kredi limiti standartları gerekli değildir ya da uygulanması mümkün olmayabilir. Ex post koşulluluk ya da gözden geçirme yoktur.	Acil ödemeler dengesi ihtiyacı olmalıdır. Muhtemel ya da olası ödemeler dengesi ihtiyacı da söz konusu olabilir.	Normal koşullarda yıllık olarak kotanın %25'i, kümülatif olarak kotanın %75'i kadar kredi sağlanabilir. Ani dış şoklarda ise; bu değerler sırasıyla %50 ve %100'dür.	Bir defaya mahsus kredi kullanımı söz konusudur. Ani dış şoklarda tekrar kullanım mümkündür.
-----------------------------------	--	--	--	--	--

*Üst kredi limiti standardı, ülke otoritelerinin dış dengesizlikleri ortadan kaldıracak ve Fon'dan kullandıkları krediyi geri ödemelerini sağlayacak politikaları uygulayabilecek kapasitelere sahip olması ve söz konusu politikaları uygulamayı taahhüt etmesi anlamına gelmektedir.

Kaynak: IMF, **Handbook of IMF Facilities for Low Income Countries**, 2012k, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2012/032112.pdf>, 03.10.2012, p.10.

Düşük gelirli ülkelere Fon tarafından sunulan imtiyazlı kredi imkânlarının reform sürecine ilişkin olarak üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da, söz konusu imtiyazlı kredi imkânlarından yararlanabilecek ülkelerin belirlenme sürecidir. Fon 2010 yılına kadar imtiyazlı kredi imkânlarından yararlanabilecek ülkeleri belirlerken temel olarak, Dünya Bankası'na bağlı Uluslararası Kalkınma Birliği'nden kredi alabilecek ülke listesini dikkate almış, bununla birlikte kendi takdir yetkisi çerçevesinde zaman zaman bu listede çeşitli değişiklikler yapmıştır (IMF, 2010b: 4). 2010 yılında imtiyazlı kredi imkânlarının reformuyla birlikte aynı zamanda, bu imkânlardan yararlanabilecek olan ülkelerin de daha şeffaf ve adil bir biçimde belirlenmesi kararı alınmıştır. Söz konusu karar çerçevesinde herhangi bir ülkenin imtiyazlı kredi imkânlarından fon sağlayabilecek ülke listesine girebilmesi için; ülkenin kişi başına gelirin Ulusal Kalkınma Birliği tarafından belirlenen eşik değerin altında kalması ve hükümetin uluslararası finansal piyasalara sürekli erişimini sağlayacak kapasitelerden yoksun olması gerekmektedir. Herhangi bir ülkenin bu listeden çıkarılabilmesi için ise; ülkenin son beş yıldaki kişi başına gelirin Ulusal Kalkınma Birliği'nin belirlediği eşik değerden yüksek olması ya da hükümetin uluslararası finansal piyasalara sürekli erişimini sağlayacak kapasitelerinin bulunması ve ekonomide kısa vadede çok ciddi kırılma riskleriyle karşılaşılması gerekmektedir. 2010

yılında alınan kararlarla birlikte ayrıca, imtiyazlı kredi imkânlarından yararlanabilecek ülke listesinin iki yılda bir gözden geçirileceği de belirtilmiştir (IMF, 2010b: 6-12).

Fon'un 2010 yılında aldığı bu kararın hemen ardından, imtiyazlı kredi imkânlarından yararlanabilecek ülke listesi gözden geçirilerek; Arnavutluk, Angola, Azerbaycan, Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka mevcut listeden çıkarılmıştır. 2012 yılında yapılan ilk gözden geçirmede ise; 2010 yılında belirlenen kriterlerin aynen sürdürülmesi ve bu doğrultuda imtiyazlı kredi imkânlarından yararlanabilecek ülke listesinde herhangi bir değişiklik yapılmaması kararlaştırılmıştır (IMF, 2012m: 3-6). Tablo-2 Fon'un imtiyazlı kredi imkânlarından yararlanabilecek ülke listesini göstermektedir. Tabloda da görüldüğü gibi, imtiyazlı kredi imkânlarından halen Fon'a üye olan 71 ülke yararlanabilmektedir. Bu ülkelerin büyük bir çoğunluğu Afrika Kıtası'nda yer almaktadır.

Tablo-2: Fon'un İmtiyazlı Kredi İmkânlarından Yararlanabilecek Ülkeler

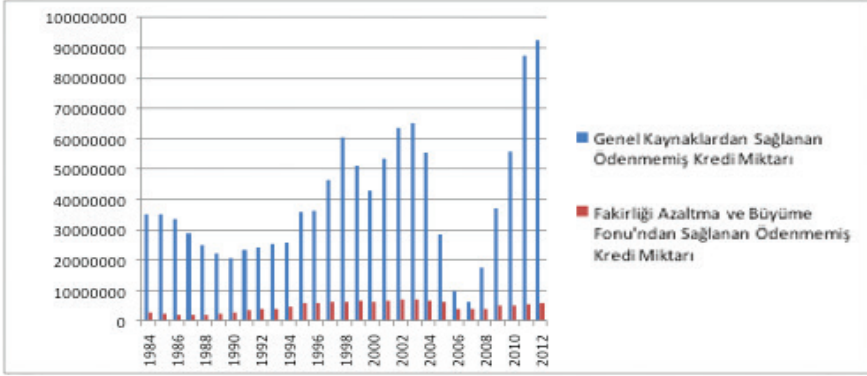
1. Afganistan	26. Gine	51. Ruanda
2. Ermenistan	27. Gine Bisav	52. Samoa
3. Bangladeş	28. Guyana	53. Sao Tome ve Principe Cumhuriyeti
4. Benin	29. Haiti	54. Senegal
5. Butan	30. Honduras	55. Sierra Leone Cumhuriyeti
6. Bolivya	31. Kenya	56. Solomon Adaları
7. Burkino Faso	32. Kiribati	57. Somali
8. Burundi	33. Kırgız Cumhuriyeti	58. Santa Luçiya
9. Kamboçya	34. Laos	59. Saint Vincent ve Grenadinler
10. Kameron	35. Lesoto	60. Sudan
11. Cape Verde	36. Liberya	61. Tacikistan
12. Merkezi Afrika Cumhuriyeti	37. Madagaskar	62. Tanzanya
13. Çad	38. Malavi	63. Timor-Leste
14. Komor Adaları	39. Maldivler	64. Togo
15. Kongo Cumhuriyeti	40. Mali	65. Tonga
16. Kongo Demokratik Cumhuriyeti	41. Moritanya	66. Uganda

17. Fildişi Sahili Cumhuriyeti	42. Moldova	67. Özbekistan
18. Cıbuti	43. Moğolistan	68. Vanuatu
19. Dominik	44. Mozambik	69. Vietnam
20. Eritre	45. Miyanmar	70. Yemen Cumhuriyeti
21. Etopya	46. Nepal	71. Zambia
22. Gambia	47. Nikaragua	
23. Gürcistan	48. Nijer	
24. Gana	49. Nijerya	
25. Grenada	50. Papua Yeni Gine	

Kaynak: IMF, “Eligibility to Use Fund Facilities for Concessional Financing”, **IMF Policy Paper**, 2012m, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2012/011312.pdf>, 02.10.2012, p.9.

1980’li yılların ortalarından itibaren düşük gelirli ülkelere yönelik imtiyazlı kredi imkânlarında gerçekleştirilen reformlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Fon’un söz konusu ülkelerin ihtiyaçlarını giderek daha fazla dikkate aldığı ve bu doğrultuda düşük gelirli ülkeler için büyük önem taşıyan sürdürülebilir büyüme ve gelişme hedefine daha fazla katkıda bulunmaya çalıştığı söylenebilir. Bununla birlikte imtiyazlı kredi mekanizmasında gerçekleştirilen reformların düşük gelirli ülkelere yarar sağlayabilmesi için, Fon tarafından bu imkânlardan sağlanan kredi miktarının da artırılması gerekmektedir. Grafik-1 ve Grafik-2 sırasıyla, 1984-2012 yılları arasında Fon’un üye ülkelere genel kaynaklardan ve Fakirliği Azaltma ve Büyüme Fonu’ndan sağladığı ödenmemiş kredi miktarları ile bu kredilerin toplam krediler içindeki yüzdelik paylarını göstermektedir. Grafikler dikkatli bir şekilde incelendiğinde, Fon’un düşük gelirli ülkelere verdiği imtiyazlı kredilerde günümüze kadar gelen süreçte herhangi bir ciddi artış olmadığı görülmektedir. İmtiyazlı kredilerin toplam krediler içindeki payında her ne kadar 2007 yılında önemli bir artış yaşanmış görünüyorsa da, bu durum esas itibarıyla genel kaynaklardan sağlanan kredi miktarındaki düşüşten kaynaklanmıştır. 2008 yılından itibaren ise; Küresel Ekonomik Krizle birlikte genel kaynaklardan sağlanan kredi miktarındaki artışa paralel olarak, düşük gelirli ülkelere verilen kredi miktarının toplam krediler içindeki payı giderek azalmıştır.

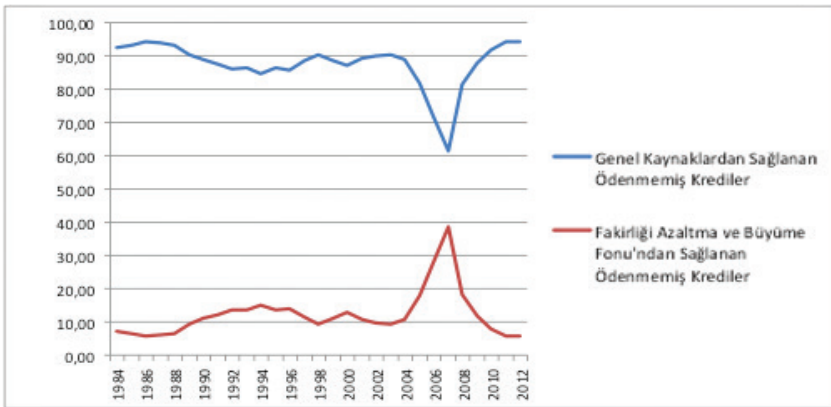
Grafik-1: Fon Tarafından Üye Ülkelere Genel Kaynaklardan ve Fakirliği Azaltma ve Büyüme Fonu'ndan Sağlanan Ödenmemiş Kredi Miktarları (Bin SDR)*

*2012 yılına ait veriler 30 Eylül 2012 itibarıyladır.

Kaynak: IMF, Total IMF Credit Outstanding for all members from 1984-2012, **IMF Finances**, 2012n (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/np/fin/tad/extcred1.aspx>, 29.10.2012.

Grafik-2: Fon Tarafından Üye Ülkelere Genel Kaynaklardan ve Fakirliği Azaltma ve Büyüme Fonu'ndan Sağlanan Ödenmemiş Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı*

*2012 yılına ait veriler 30 Eylül 2012 itibarıyladır.

Kaynak: IMF, Total IMF Credit Outstanding for all members from 1984-2012, **IMF Finances**, 2012n (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/np/fin/tad/extcred1.aspx>, 29.10.2012.

Fon'un düşük gelirli ülkelere yönelik kredi mekanizmasına ilişkin olarak yapılan tüm bu açıklamalar çerçevesinde, imtiyazlı kredi imkânlarının özellikle 2000'li yılların başından itibaren düşük gelirli ülkelerin ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacak şekilde geliştirilmeye çalışıldığı, ancak verilen kredi miktarlarında çok fazla bir değişiklik yaşanmadığı söylenebilir. Hiç şüphesiz yapılan reformlarla birlikte düşük gelirli ülkelere sağlanan kredi miktarının artırılması da, Fon'un bu ülkelere yönelik olarak benimsediği fakirliği azaltma ve büyüme hedefine ulaşılmasına ciddi bir katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

1947 yılında faaliyetlerine başlayan IMF günümüze kadar gelen süreçte, gerek yapısı gerekse fonksiyonları itibarıyla ciddi bir değişime uğramıştır. Fon'un temel fonksiyonlarından biri olan kredi mekanizması, başlangıçta yalnız kısa vadeli ve geçici nitelikteki ödemeler dengesi açıklarının finansmanına yönelik olarak tasarlanmışken, Dünya ekonomisinde meydana gelen gelişmeler ve üye sayısındaki artışa paralel olarak, orta ve uzun vadeli ödemeler dengesi açıklarının çözümüne yönelik olarak da finansman sağlamaya başlamıştır.

Kredilendirme mekanizmasında meydana gelen değişimde, Fon'a üye olan düşük gelirli ülke sayısındaki artış da önemli bir rol oynamıştır. Kurulduğu ilk yıllarda üyelerine yalnız Stand-by Anlaşmaları çerçevesinde kaynak sağlayan IMF, özellikle 1980'li yılların başından itibaren düşük gelirli ülkeler açısından kritik bir önem taşıyan fakirliği azaltma ve büyüme hedefine yönelik olarak alternatif finansman imkânları geliştirmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda küreselleşme sürecinin hızlanması ve uluslararası sermaye hareketlerinin çok büyük boyutlara ulaşmasıyla beraber ortaya çıkan krizlerin düşük gelirli ülkelerdeki mevcut ekonomik sorunları daha da ağırlaştırması, Fon'u bu ülkelerin ihtiyaçlarını daha uygun bir şekilde karşılayacak kredi imkânları oluşturmaya yöneltmiştir. Nihayet 2008 yılında yaşanan Küresel Ekonomik Kriz, IMF'nin tüm fonksiyonlarında olduğu gibi, düşük gelirli ülkelere yönelik kredi imkânlarında da ciddi bir revizyon yapılmasına neden olmuştur.

Gerçekleştirilen son reform süreciyle birlikte Fon'un düşük gelirli ülkelere yönelik imtiyazlı kredi imkânları, söz konusu ülkelerin ekonomik koşulları dikkate alınarak, bu ülkelerde sürdürülebilir büyüme ve gelişmeyi destekleyecek şekilde yeniden tasarlanmıştır. Bununla birlikte düşük gelirli ülkelere sağlanan kredi miktarında ne son dönemde ne de daha önce ciddi bir artış yaşanmıştır. IMF'nin düşük gelirli ülkelere özgü sorunları dikkate alarak, bu ülkelerin ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilecek finansman imkânları geliştirmesi, fakirliği azaltma ve büyüme hedefine ulaşılmasına katkı sağlayacak olumlu bir gelişmedir. Ancak bu hedefe ulaşılabilmesi için, düşük gelirli ülkelere Fon tarafından sağlanan kredi miktarının da artırılması gerekmektedir. Aksi takdirde imtiyazlı kredi imkânlarında gerçekleştirilen reformlar etkinliğini kaybedecek ve arzulanan sonuçlara ulaşamayacaktır.

KAYNAKÇA

- Bayraktutan, Y., S. Barışık (2007): “Kuruluşundan Günümüze Uluslararası Para Fonu”, **Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım**, Editörler: O. Küçükahmetoğlu, Ş. Tüylüoğlu, H. Çeştepe, 2. Baskı, Bursa, Ekin Yayınevi, s.113-141.
- Bird, G. (2003): “Restructuring IMF Lending Facilities”, **The World Economy**, Volume: 26, Issue: 2, pp.229-245.
- Boughton, J. M. (2001): **Silent Revolution The International Monetary Fund 1979-1989**, US, IMF, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/pubs/ft/history/2001/index.htm>, 01.10.2012.
- Boughton, J. M. (2012): **Tearing Down Walls The International Monetary Fund 1990-1999**, US, IMF, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/pubs/ft/history/2012/>, 01.10.2012.
- IEO (2004): Evaluation of the IMF's Role in Poverty Reduction Strategy Papers and the Poverty Reduction Growth Facility, **Evaluation Report**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/External/NP/ieo/2004/prspgrgf/eng/report.pdf>, 01.10.2012.
- IMF (2001): Financial Organization and Operations of the IMF, **Pamphlet Series**, No: 45, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/pubs/ft/pam/>

pam45/pdf/pam45.pdf, 05.10.2012.

IMF (2006): **Annual Report 2006**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2006/eng/pdf/file7.pdf>, 15.10.2012.

IMF (2007): **International Monetary Fund Handbook, The Functions, Policies and Operations**, Editors: B. Fritz-Krockow, P. Ramlogan, US, IMF, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/imfhb/eng/handbook.pdf>, 01.10.2012.

IMF (2008a): “IMF to Enhance Impact of Its Technical Assistance”, **IMF Survey Magazine**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2008/POL073108B.htm>, 26.10.2012.

IMF (2008b): “IMF Revamps Loans for Countries Facing Price Shocks, Disasters”, **IMF Survey Magazine**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2008/POL091908A.htm>, 28.10.2012.

IMF (2008c): “The Role of the Fund in Low-Income Countries”, **IMF Policy Paper**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2008/061308.pdf>, 01.09.2012.

IMF (2009a): The Poverty Reduction and Growth Facility, **IMF Factsheet**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/prgf.pdf>, 27.10.2012.

IMF (2009b): “The Fund Facilities and Financing Framework for Low Income Countries”, **IMF Policy Paper**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2009/022509.pdf>, 01.10.2012.

IMF (2009c): “A New Architecture of Facilities for Low Income Countries”, **IMF Policy Paper**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2009/062609.pdf>, 01.10.2012.

IMF (2010a): **IMF Annual Report 2010**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2010/eng/pdf/ch4.pdf>, 20.10.2012.

IMF (2010b): “Eligibility to Use the Fund’s Facilities for Concessional Financing”, **IMF Policy Paper**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/011110.pdf>, 05.10.2012.

- IMF (2011): **Articles of Agreement of the International Monetary Fund**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/pdf/aa.pdf>, 15.10.2012.
- IMF (2012a): **IMF Annual Report 2012**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2012/eng/pdf/ch3.pdf>, 17.10.2012.
- IMF (2012b): IMF Lending, **IMF Factsheet**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/howlend.pdf>, 17.10.2012.
- IMF (2012c): IMF Stand-by Arrangement, **IMF Factsheet**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/sba.pdf>, 02.10.2012.
- IMF (2012d): IMF Extended Credit Facility, **IMF Factsheet**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/ecf.pdf>, 01.10.2012.
- IMF (2012e): The IMF's Flexible Credit Line, **IMF Factsheet**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/fcl.pdf>, 01.10.2012.
- IMF (2012f): The IMF's Precautionary and Liquidity Line, **IMF Factsheet**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/pll.pdf>, 01.10.2012.
- IMF (2012g): The IMF's Rapid Financing Instrument, **IMF Factsheet**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/rfi.pdf>, 01.10.2012.
- IMF (2012h): The IMF and the Millenium Development Goals, **IMF Factsheet**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/mdg.pdf>, 26.10.2012.
- IMF (2012i): The Policy Support Instrument, **IMF Factsheet**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/psi.pdf>, 26.10.2012.
- IMF (2012j): Technical Assistance, **IMF Factsheet**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/tech.pdf>, 26.10.2012.
- IMF (2012k): **Handbook of IMF Facilities for Low Income Countries**, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2012/032112.pdf>, 03.10.2012.
- IMF (2012m): "Eligibility to Use Fund Facilities for Concessional Finan-

- cing”, **IMF Policy Paper**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2012/011312.pdf>, 02.10.2012.
- IMF (2012n): Total IMF Credit Outstanding for all members from 1984-2012, **IMF Finances**, (Çevrimiçi)<http://www.imf.org/external/np/fin/tad/extcred1.aspx>, 29.10.2012.
- Lombardi, D. (2007a): “The Role of the IMF in Low-Income Countries”, **World Economics**, Volume: 8, No: 4, pp.191-195.
- Lombardi, D. (2007b): “The Development Dimension of IMF Lending Policies”, **The International Spectator: Italian Journal of International Affairs**, Volume: 42, No: 1, pp.95-113.
- Mussa, M. (2006): “Reflections on the Function and Facilities for IMF Lending”, **Reforming the IMF for the 21st Century**, Editor: E. M. Truman, US, Peterson Institute for International Economics, (Çevrimiçi) http://www.iie.com/publications/chapters_preview/3870/21iie3870.pdf, 10.09.2012, pp.413-453.
- Taylor, J. B. (2006): “The Policy Support Instrument: A Key Component of the Recent IMF Reform Movement”, **Reforming the IMF for the 21st Century**, Editor: E. M. Truman, US, Peterson Institute for International Economics, (Çevrimiçi) http://www.iie.com/publications/chapters_preview/3870/19iie3870.pdf, pp.385-389.